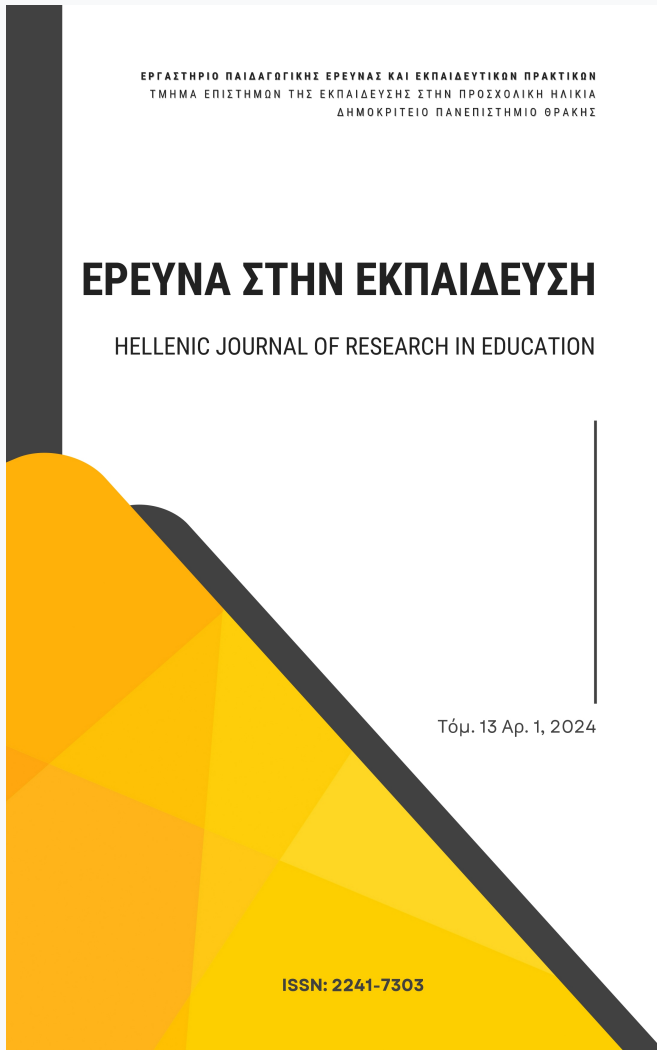

Έρευνα στην Εκπαίδευση

Τόμ. 13, Αρ. 1 (2024)

Τα χαρακτηριστικά του αύλειου χώρου των νηπιαγωγείων της Θεσσαλονίκης: Απόψεις νηπιαγωγών

Αλεξάνδρα Γκλούμπου, Αναστασία Δημητρίου

doi: [10.12681/hjre.38202](https://doi.org/10.12681/hjre.38202)

Copyright © 2024, Αλεξάνδρα Γκλούμπου, Αναστασία Δημητρίου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).**Βιβλιογραφική αναφορά:**Γκλούμπου Α., & Δημητρίου Α. (2024). Τα χαρακτηριστικά του αύλειου χώρου των νηπιαγωγείων της Θεσσαλονίκης: Απόψεις νηπιαγωγών. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 13(1), 207-222. <https://doi.org/10.12681/hjre.38202>

Τα χαρακτηριστικά του αύλειου χώρου των νηπιαγωγείων της Θεσσαλονίκης: Απόψεις νηπιαγωγών

Αλεξάνδρα Γκλούμπου^α, Αναστασία Δημητρίου^β

^{α,β} Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης

Περίληψη

Οι αύλειοι χώροι αποτελούν βασικό στοιχείο του σχολικού περιβάλλοντος, ένα υλικό και κοινωνικό πλαίσιο, που περιλαμβάνει έναν γεωμετρικά διαμορφωμένο χώρο που χρησιμοποιείται από ομάδες ανθρώπων που μοιράζονται κοινά ενδιαφέροντα και ανάγκες. Τα φυσικά και τεχνητά στοιχεία των αύλειων χώρων προκαλούν ποικίλα ερεθίσματα που προσφέρουν πολλές ευκαιρίες δράσης, αλληλεπίδρασης και ανάπτυξης εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην ανάπτυξη των παιδιών. Σκοπός της έρευνάς μας ήταν να καταγραφούν τα χαρακτηριστικά του αύλειου χώρου των δημόσιων νηπιαγωγείων του Νομού Θεσσαλονίκης, από τους/τις νηπιαγωγούς που υπηρετούν σε αυτά, οι απόψεις τους για τους τρόπους αξιοποίησης των χαρακτηριστικών αυτών για την ανάπτυξη των παιδιών και οι προτάσεις που διατυπώνουν για τη βελτίωσή τους. Το δείγμα αποτελούσαν 135 νηπιαγωγοί που υπηρετούσαν σε ισάριθμα διαφορετικά νηπιαγωγεία της περιοχής μελέτης. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο σε google form το οποίο περιλάμβανε ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου. Η ανάλυση των δεδομένων έγινε στις ανοιχτές ερωτήσεις με θεματική ανάλυση περιεχομένου και στις κλειστές ερωτήσεις με ποσοτική ανάλυση με τη χρήση του στατιστικού εργαλείου SPSS. Τα βασικά αποτελέσματα έδειξαν ότι οι νηπιαγωγοί θεωρούν απαραίτητη την ύπαρξη αύλειου χώρου, κυρίως για υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, για την ανάπτυξη του παιδιού και για το παιχνίδι. Τα περισσότερα νηπιαγωγεία φαίνεται ότι διαθέτουν κάποιον είδους εξοπλισμό με κυριότερο τα πλαστικά παιχνίδια και τις ξύλινες σταθερές κατασκευές. Ένα μεγάλο ποσοστό αύλειων χώρων διαθέτει κάποιον είδους πράσινου, αν και το τσιμέντο είναι το υλικό που υπερισχύει. Ωστόσο, το επίπεδο του πρασίνου στην αυλή φαίνεται να επηρεάζει τον βαθμό στον οποίο εκείνη προσφέρει δυνατότητες παιχνιδιού, άθλησης και κινητικών δραστηριοτήτων στα παιδιά. Τα επίπεδα θορύβου δεν φάνηκε να παρουσιάζουν διαφοροποίηση ανάλογα με την περιοχή όπου βρισκόταν το νηπιαγωγείο και οι νηπιαγωγοί δήλωναν ότι δεν ενοχλούνταν από αυτόν.

Abstract

Outdoor schools' spaces are a key element of the school environment, a material and social context comprising a geometrically shaped space used by groups of people who share common interests and needs. The natural and man-made elements of playgrounds provide a variety of stimuli that offer many opportunities for action, interaction and the development of educational activities that contribute to children's development. The aim of our research was to record the characteristics of the courtyards of public kindergartens in the Prefecture of Thessaloniki through the kindergarten teachers who work in them, their views on the ways in which these characteristics are used for children's development, and their suggestions for their improvement. The sample consisted of 135 kindergarten teachers working in as many different kindergartens in the study area. Data was collected using an electronic questionnaire in Google Form, which included both open-ended and closed-ended questions. The data was analyzed using thematic content analysis for the open-ended questions and quantitative analysis for the closed-ended questions using the SPSS statistical tool. The main findings showed that kindergarten teachers consider the existence of a playground to be essential, especially for carrying out educational activities, for child development and for play. Most of the kindergartens seem to have some kind of equipment, mainly plastic toys and fixed wooden structures. A large percentage of the courtyards have some form of greenery, although concrete is the predominant material. However, the amount of greenery in the nursery yard seems to influence the extent to which it provides opportunities for play, sport and physical activity for children. Noise levels did not

Υπεύθυνη επικοινωνίας: Αλεξάνδρα Γκλούμπου, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 54124, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα, agkloumpou@nured.auth.gr

URL: <http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hjre/index>

appear to vary according to the area in which the nursery was located and nursery teachers reported that they were not disturbed by the noise.

© 2024, Αλεξάνδρα Γκλούμπου, Αναστασία Δημητρίου

Άδεια CC-BY-SA 4.0

Λέξεις-κλειδιά: αύλειοι χώροι, φυσικά και τεχνητά χαρακτηριστικά, νηπιαγωγείο, απόψεις νηπιαγωγών

Key words: outdoor school spaces, physical and artificial characteristics, kindergarten, teachers' opinions

1. Θεωρητικό μέρος

1.1. Τα χαρακτηριστικά και η σημασία των αύλειων σχολικών χώρων

Οι αύλειοι χώροι αποτελούν ένα βασικό στοιχείο του σχολικού περιβάλλοντος, ένα υλικό και κοινωνικό πλαίσιο, καθώς περιλαμβάνουν έναν γεωμετρικά διαμορφωμένο χώρο που χρησιμοποιείται από ομάδες ανθρώπων που μοιράζονται κοινά ενδιαφέροντα και ανάγκες (Τσακίρης, Δημητρίου, Πολεμικός, 2009). Τα φυσικά και τεχνητά στοιχεία που περιλαμβάνουν προκαλούν ποικίλα ερεθίσματα που προσφέρουν πολλές ευκαιρίες δράσης (εξερεύνηση, τρέξιμο, σκαφάλωμα κ.λ.π.), μάθησης και ανάπτυξης γνωστικής, κινητικής, κοινωνικής και συναισθηματικής, των παιδιών (Γκέσιου & Σακελλαρίου, 2020· Σακελλαρίου & Γκέσιου, 2015· Moser & Martinsen, 2010). Συμβάλλουν, επίσης, στην μείωση του θορύβου, στην επαφή των παιδιών με τη φύση, στην εξερεύνηση των στοιχείων της και στην ανάπτυξη διαφόρων ειδών παιχνιδιού (ρίσκου, ρόλων, messy κ.ά) μέσω των οποίων αναδεικνύονται οι «φωνές» και οι οπτικές τους (Harris, 2017· Stephenson, 2009). Εξίσου σημαντική είναι και η συμβολή στην ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητας και της απόκτησης και βαθύτερης κατανόησης εννοιών (Dunne, 2020).

Από παιδαγωγική άποψη μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως υπαίθριες τάξεις ή χώροι παιχνιδιού και διαδραματίζουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο επειδή επιτρέπουν στους μαθητές να αλληλεπιδράσουν με τη φύση και τα επιμέρους στοιχεία της, ως μέρος της εκπαίδευσής τους (Clark, 2024· Kwon, 2022· DfES, 1999· 2006). Μέσα από τη συμμετοχή τους σε βιωματικές δραστηριότητες με συχνή παρατήρηση και αλληλεπίδραση με το φυσικό περιβάλλον τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν μια πιο έντονη συνειδητοποίηση της φύσης και της ανάγκης προστασίας της (Δημητρίου, 2009· Τσεβρένη, 2019).

Προκειμένου να μπορέσουν να ισχύσουν τα παραπάνω οι αύλειοι χώροι πρέπει να έχουν συγκεκριμένα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά. Είναι σημαντικό να περιλαμβάνουν ανοιχτούς χώρους, με γρασίδι, δέντρα, σταθερές παιχνιδοκατασκευές κ.ά., στοιχεία που βελτιώνουν και αναπτύσσουν τις ικανότητες των παιδιών. Είναι σημαντικό να υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα και κλίσεις του εδάφους σε συνδυασμό με ποικιλομορφία πρασίνου, βλάστησης και υλικών. Επίσης «οι διαφορετικές ποιότητες δαπέδων θεωρούνται καθοριστικές για τον χαρακτήρα, την κίνηση, τον τρόπο χρήσης και το είδος των δραστηριοτήτων που θα αναπτυχθούν σε ένα χώρο παιχνιδιού στο σχολείο ή στην πόλη» (Κατσώτα & Buerger, 2020:388). Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με έννοιες της φύσης και δημιουργούνται περισσότερες πιθανότητες να είναι πιο ευαίσθητοποιημένα για το περιβάλλον στο μέλλον (Lester & Maudsley, 2007· Wilson, 1992). Επίσης, είναι σημαντικό να περιλαμβάνουν και σκεπασμένους χώρους, όπως κιόσκια και σκέπαστρα ώστε τα παιδιά να προφυλάσσονται από τις αντίξοες καιρικές συνθήκες, χωρίς όμως να στερούνται την ευκαιρία να βρεθούν στον εξωτερικό χώρο ακόμη και εκείνες τις ημέρες. Ιδιαίτερα σημαντικοί μπορούν να αποδειχτούν και οι ημισκεπασμένοι χώροι, οι οποίοι, πέρα από την αισθητική, συμβάλλουν και στη σύνδεση των εξωτερικών χώρων με το κεντρικό σχολικό κτίριο και προωθούν έτσι ευκολότερα την ενσωμάτωση του αύλειου χώρου στο βασικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Connena, 2020· Kwon, 2022).

Συχνά, όμως, η κατασκευή, η οργάνωση και ο εξοπλισμός των αύλειων χώρων φαίνεται να είναι πολύ υποβαθμισμένα, χωρίς να πληρούν κανόνες ασφάλειας, οδηγώντας σε έναν «φτωχό» σε ερεθίσματα χώρο (Kwon, 2022· Σουλάνη & Μπότσογλου, 2015). Ειδικά όσον αφορά τους αύλειους χώρους των ελληνικών νηπιαγωγείων, έχουν στην πλειονότητά τους μεγάλες επιφάνειες στρωμένες με τσιμέντο ή άσφαλτο και συνήθως μικρούς χώρους πρασίνου περιμετρικά του ασφαλτοστρωμένου

τμήματος. Στον οδηγό του ΟΣΚ (2008) για τις βιοκλιματικές προδιαγραφές των διδακτηρίων στην Ελλάδα, έγινε αναφορά και στα χαρακτηριστικά που θα έπρεπε να έχουν οι υπαίθριοι/άυλαιοι χώροι. Σύμφωνα με αυτόν θα έπρεπε να είναι σε αντιστοιχία με τις μορφολογικές και κλιματολογικές συνθήκες της κάθε περιοχής και να περιλαμβάνουν διαφορετικής ποιότητας σημεία σκίασης (φυσικά και τεχνητά), επιφάνειες με τρεχούμενο νερό, ανοιχτά χρώματα επιφανειών και κατασκευών και διαφόρων ειδών δέντρα (αειθαλή και φυλλοβόλα) (Σουλάνη & Μπότσογλου, 2015). Ωστόσο οι προδιαγραφές αυτές εφαρμόστηκαν πολύ περιορισμένα.

Στα ελληνικά νηπιαγωγεία δεν παρατηρείται ποικιλία και πολυπλοκότητα ούτε στις ποιότητες των υλικών εδάφους ούτε στις κατασκευές που υπάρχουν, με αποτέλεσμα το αντιληπτικό ερέθισμα και οι ευκαιρίες δημιουργικής αξιοποίησης του χώρου από τα παιδιά και τις/τους εκπαιδευτικούς, να είναι πολύ περιορισμένες (Μπότσογλου, 2010· Σουλάνη & Μπότσογλου, 2015). Η καθημερινή λειτουργία των άυλων χώρων αφορά κυρίως το διάλειμμα και την εκτόνωση των παιδιών (Σακελλαρίου & Γκέσιου, 2015) και δεν είναι συνδεδεμένη με το υπόλοιπο πρόγραμμα σπουδών του σχολείου. Οι οργανωμένες δραστηριότητες που πραγματοποιούνται είναι κυρίως δραστηριότητες φυσικής αγωγής ή περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Στην Ελλάδα, μία χώρα με πολλές ημέρες ηλιοφάνειας τον χρόνο, φαίνεται ότι τα παιδιά του νηπιαγωγείου περνούν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου παραμονής τους εκεί, στον εσωτερικό χώρο, όπου διενεργείται και ο βασικός κορμός του εκπαιδευτικού προγράμματος (Μπότσογλου, 2010).

Για την αξιολόγηση της ποιότητας των άυλων χώρων υπάρχουν κλίμακες αξιολόγησης (π.χ. ECERS, POEMS) η συστηματική χρήση των οποίων θα μπορούσε να αναβαθμίσει την οργάνωση και τη χρησιμοποίησή τους προς όφελος των χρηστών (παιδιών και ενηλίκων) (DeBord, Hestenes, Moore, Cosco & McGinnis, 2005· Ρέντζου & Σακελλαρίου, 2014). Συγκεκριμένα η κλίμακα POEMS (Preschool Outdoor Environment Measurement Scale) (DeBord et al. 2005) έχει δημιουργηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να χρησιμοποιείται με ευκολία από τους εκπαιδευτικούς, ως εργαλείο για την αξιολόγηση των εξωτερικών χώρων παιχνιδιού και μάθησης. Οι θεματικές της αναφέρονται 1. στο φυσικό περιβάλλον, 2. στις αλληλεπιδράσεις 3. στο περιβάλλον παιχνιδιού και μάθησης, 4. στο αναλυτικό πρόγραμμα και 5. στον ρόλο της/του νηπιαγωγού.

Ο σχεδιασμός των άυλων σχολικών χώρων και η λειτουργία τους ως περιβαλλόντων μάθησης βρίσκονται στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος τόσο των παιδαγωγών, που προσεγγίζουν αυτά τα περιβάλλοντα από την πλευρά του χρήστη όσο και από τους αρχιτέκτονες που τα προσεγγίζουν από την πλευρά του σχεδιαστή. Υπάρχουν κινήματα, όπως για παράδειγμα το *Children in Nature* ή το *Curriculum for Excellence Through Outdoor Learning* τα οποία στοχεύουν στη συστηματική επαφή των παιδιών με τη φύση που έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη κοινωνικών, χωρικών, γνωστικών και αισθητικών δεξιοτήτων και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους (Τσεβρένη, 2019). Αντίστοιχα προγράμματα δημιουργούν και συγκεκριμένοι φορείς όπως για παράδειγμα το πρόγραμμα *Cours Oasis, Paris* που δημιούργησε ο δήμος του Παρισιού, το οποίο στοχεύει στο «να μετατραπούν οι σχολικές αυλές των αστικών κέντρων σε οάσεις πράσινου προσφέροντας στα παιδιά πρόσβαση στα φυσικά στοιχεία, μείωση του θορύβου και ταυτόχρονα ενισχύοντας την ανθεκτικότητα της πόλης στην κλιματική αλλαγή» (Κατσαβουνίδου, 2023:206).

Στην Ελλάδα υπάρχουν περιορισμένες έρευνες που αφορούν την καταγραφή απόψεων εκπαιδευτικών για τους υπαίθριους/άυλους χώρους των νηπιαγωγείων τους (για παράδειγμα Δημητρίου & Μπεσικά, 2023· Γκέσιου & Σακελλαρίου, 2016, 2019· Μπότσογλου, 2010). Σε όλες αυτές τις έρευνες αναδεικνύεται ότι δεν υπάρχει σύνδεση του αναλυτικού προγράμματος που πραγματοποιείται στην τάξη με τον εξωτερικό άυλο χώρο, ότι ο εξοπλισμός αυτών των χώρων είναι ελλιπής και ότι γενικά η χρήση και η αξιοποίησή τους είναι περιορισμένες και αποτελούν υποτιμημένες παραμέτρους της καθημερινής ζωής στο σχολείο.

Επιδίωξή μας ήταν να διερευνηθούν περαιτέρω τα χαρακτηριστικά των άυλων χώρων των νηπιαγωγείων του Ν. Θεσσαλονίκης και με βάση όσα αναφέρθηκαν παραπάνω καταλήξαμε στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποια είναι τα υφιστάμενα χαρακτηριστικά του άυλου χώρου των νηπιαγωγείων του νομού Θεσσαλονίκης (υποδομή, φυσικά και τεχνητά στοιχεία);

2. Ποια είναι η άποψη των νηπιαγωγών γενικά για την ύπαρξη αύλειου χώρου στα νηπιαγωγεία και την ποιότητά του και ειδικότερα για την ποιότητα των χαρακτηριστικών του αύλειου χώρου του νηπιαγωγείου όπου υπηρετούν;

3. Αν και σε ποιο βαθμό ο υφιστάμενος αύλειος χώρος του νηπιαγωγείου όπου υπηρετούν προσφέρει ερεθίσματα και προκλήσεις στα παιδιά που συμβάλλουν στην ανάπτυξή τους;

2. Μεθοδολογία

2.1 Συμμετέχοντες

Η έρευνα αποσκοπούσε στη συλλογή και καταγραφή των απόψεων των νηπιαγωγών για στοιχεία του αύλειου χώρου των νηπιαγωγείων όπου υπηρετούν και ανήκουν στη Διεύθυνση Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης (166 και 220 νηπιαγωγεία αντίστοιχα), τα οποία αποτελούσαν τον πληθυσμό της έρευνας. Στην έρευνα ανταποκρίθηκαν και συμμετείχαν συνολικά 135 νηπιαγωγοί από ισάριθμα διαφορετικά νηπιαγωγεία, με τις 68 να εργάζονται στην Ανατολική Θεσσαλονίκη και τις 67 στη Δυτική Θεσσαλονίκη. Οι συμμετέχουσες εκπροσωπούν το 41% (68 από τα 166) και το 30,5% (67 από τα 220) των νηπιαγωγείων της Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης αντίστοιχα.

2.2 Ερευνητικό εργαλείο

Για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο το οποίο κατασκευάστηκε από τους ερευνητές ειδικά για την υλοποίηση του σκοπού της έρευνας και την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων της. Το ερωτηματολόγιο οργανώθηκε σε τρία μέρη καθένα από τα οποία αποτελούνταν από ανοικτές και κλειστές ερωτήσεις. Οι κλειστές ερωτήσεις ήταν διχοτομικές (Ναι/Όχι) και τύπου Likert πεντάβαθμης κλίμακας (1 = Καθόλου ... 5 = Πολύ). Ειδικότερα, το Α' μέρος περιλάμβανε 11 ερωτήσεις με τις οποίες καταγράφονταν γενικές πληροφορίες για τις συμμετέχουσες (δημογραφικά στοιχεία: φύλο, ηλικία, σπουδές, έτη υπηρεσίας) και για το νηπιαγωγείο (αριθμός τμημάτων, αριθμός μαθητών, κλασικό ή ολοήμερο, τύπος του σχολικού κτηρίου και τύπος περιοχής του). Το Β' μέρος, περιλάμβανε ερωτήσεις για τη διερεύνηση του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος. Ειδικότερα, εξετάστηκε η υφιστάμενη κατάσταση του αύλειου χώρου των νηπιαγωγείων μέσω της καταγραφής των φυσικών και τεχνικών χαρακτηριστικών του (κατάσταση πρασίνου, είδος βλάστησης, υλικό κάλυψης εξοπλισμός, επίπεδα θορύβου) με τη χρήση ανοικτών και κλειστών ερωτήσεων. Αφετέρου με τη χρήση ανοικτών ερωτήσεων διερευνήθηκε η άποψη των νηπιαγωγών για την αναγκαιότητα ύπαρξης αύλειου χώρου και πρασίνου και της ποιότητάς του («Κρίνετε γενικά απαραίτητη την ύπαρξη αύλειου χώρου (σχολική αυλή) στο νηπιαγωγείο; Αιτιολογήστε την απάντησή σας»), «Κρίνετε γενικά απαραίτητη την ύπαρξη πρασίνου στον αύλειο χώρο (σχολική αυλή); Αιτιολογήστε την απάντησή σας) και ζητήθηκαν, με τη χρήση κλειστών ερωτήσεων τύπου Likert πεντάβαθμης κλίμακας, οι απόψεις τους για την ποιότητα του αύλειου χώρου του νηπιαγωγείου όπου υπηρετούν και των χαρακτηριστικών τους (βλ. ερωτήσεις Πίνακα 6 και Πίνακα 8) που αποτέλεσαν μέρος του δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος.

Στο Γ' μέρος, διερευνήθηκε το τρίτο ερευνητικό ερώτημα, με τη χρήση κλειστών ερωτήσεων, δηλαδή οι απόψεις των νηπιαγωγών, για το βαθμό στον οποίο υπάρχει δυνατότητα παιδαγωγικής αξιοποίησης του υφιστάμενου αύλειου χώρου του νηπιαγωγείου τους (εάν και σε ποιο βαθμό προσφέρει ερεθίσματα και προκλήσεις στα παιδιά που συμβάλλουν στην ανάπτυξη τους) (βλ. ερωτήσεις Πίνακα 9) και για τις αλλαγές που οι ίδιες προτείνουν να πραγματοποιηθούν σε αυτόν ώστε να αξιοποιείται παιδαγωγικά στην ανάπτυξη και εφαρμογή δραστηριοτήτων, με τη χρήση ανάλογης ανοικτής ερώτησης.

Το ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε ως προς την εγκυρότητα και την αξιοπιστία του. Για τον έλεγχο της εγκυρότητας του εφαρμόστηκε πιλοτικά σε πέντε (5) νηπιαγωγούς που εργάζονται σε νηπιαγωγεία της Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης. Όλες οι ερωτήσεις χαρακτηρίστηκαν κατανοητές και σαφείς και απαντήθηκαν σε χρονικό διάστημα περίπου 20 λεπτών.

Για την αξιοπιστία του ερωτηματολογίου υπολογίστηκε ο δείκτης Cronbach's alpha (α) για όλες τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου με κλίμακα και ξεχωριστά για κάθε ομάδα ερωτήσεων που διερευνούσαν το ίδιο ερευνητικό ερώτημα (ερωτήσεις Β' και Γ' μέρους). Η ανάλυση έδειξε υψηλό

δείκτη αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου τόσο για το σύνολο των ερωτήσεων ($\alpha = 0,96$) όσο και εκείνων του Β' ($\alpha = 0,91$) και του Γ' ($\alpha = 0,95$) μέρος του ερωτηματολογίου.

2.3 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων της έρευνας πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίου το οποίο αρχικά συντάχθηκε σε έντυπη μορφή, μετασχηματίστηκε σε ηλεκτρονική με τη χρήση της εφαρμογής «Google Forms». Διακινήθηκε ηλεκτρονικά μέσω του σχολικού δικτύου, σε όλα τα νηπιαγωγεία της Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης που αποτέλεσαν τον πληθυσμό της παρούσας έρευνας. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ήταν εθελοντική. Για την τήρηση του κώδικα ερευνητικής δεοντολογίας, με εισαγωγικό σημείωμα στην αρχική σελίδα του ερωτηματολογίου ενημερώθηκαν οι συμμετέχοντες για την ερευνητική διαδικασία και ζητήθηκε η συγκατάθεσή τους για τη συμμετοχή τους, σύμφωνα με τις οδηγίες της Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας Έρευνας (ΕΗΔΕ) του ΑΠΘ.

2.4 Διαδικασία ανάλυσης δεδομένων

Η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων ήταν ποσοτική για τις κλειστές ερωτήσεις και ποιοτική για τις ανοικτές ερωτήσεις. Συγκεκριμένα τα ποσοτικά δεδομένα των κλειστών ερωτήσεων αναλύθηκαν με τη χρήση στατιστικών πακέτων (Excel και το SPSS) (Creswell 2016· Newby, 2019). Εφαρμόστηκε περιγραφική στατιστική στην οργάνωση, παρουσίαση και περιγραφή των αποτελεσμάτων με τα κατάλληλα μέτρα θέσης και διασποράς. Επιπλέον, εφαρμόστηκε επαγωγική στατιστική, και πραγματοποιήθηκαν διαδικασίες συσχέτισης μεταβλητών (crosstabulation).

Η ανάλυση των ανοικτών ερωτήσεων έγινε με ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, σε τέσσερα στάδια (Newby, 2019). Το πρώτο στάδιο περιλάμβανε προετοιμασία των δεδομένων, το δεύτερο κωδικοποίηση των μονάδων δεδομένων και δημιουργία θεματικών κατηγοριών, το τρίτο στάδιο περιλάμβανε οργάνωση των δεδομένων και το τέταρτο την ερμηνεία τους.

3. Αποτελέσματα

3.1 Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων

Στην έρευνα συμμετείχαν 135 νηπιαγωγοί, όλες γυναίκες, οι οποίες υπηρετούσαν σε ισάριθμα δημόσια νηπιαγωγεία των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης. Τα χρόνια υπηρεσίας τους κυμαίνονται από 1 έως και 39 έτη (μέσος όρος: 23 έτη). Στην πλειοψηφία τους (61,7%), είναι πάνω από 50 χρονών, τρεις στις δέκα (27,4%) είχαν ηλικία 41-50 ετών, ενώ οι υπόλοιπες (5,9%) είχαν ηλικία 36-40 ετών. Το χαμηλότερο ποσοστό (5,2%) είναι κάτω των 35 ετών. Οι συμμετέχουσες είναι στην πλειοψηφία τους απόφοιτες παιδαγωγικών τμημάτων ΑΕΙ (77%), ενώ οι υπόλοιπες (23%) είναι απόφοιτες Παιδαγωγικών Ακαδημιών με εξομοίωση του τίτλου σπουδών τους από ΑΕΙ. Περίπου τέσσερις στις δέκα έχουν είτε μεταπτυχιακές σπουδές (37,8%) είτε κατέχουν διδακτορικό δίπλωμα (2,2%). Εργάζονται στην πλειονότητά τους σε πρωινά τμήματα (65,9%) ενώ οι υπόλοιπες (34,1%) σε ολόημερα, χωρίς να παρουσιάζονται ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις μεταξύ εκείνων που υπηρετούν στην Ανατολική ή Δυτική Θεσσαλονίκη.

3.2 Γενικά στοιχεία των νηπιαγωγείων του δείγματος

Στην ενότητα παρουσιάζονται πληροφοριακά στοιχεία των νηπιαγωγείων του δείγματος (περιοχή, τύπος σχολείου, αριθμός τμημάτων και παιδιών) (Πίνακας 1) και τα φυσικά και τεχνητά χαρακτηριστικά του αύλειου χώρου τους (ύπαρξη πρασίνου και το είδος της βλάστησης, το υλικό κάλυψης του χώρου και ο εξοπλισμός που διαθέτει) (Πίνακες 2 και 3). Τα τελευταία αποτέλεσαν το αντικείμενο διερεύνησης του πρώτου ερωτήματος της παρούσας έρευνας.

Τα νηπιαγωγεία του δείγματος βρίσκονται στην πλειονότητά τους σε αστικές περιοχές (74%), σε ημιαστικές (20%) και σε αγροτικές (5,9%), όπως φαίνεται και στον πίνακα 1 και δεν υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στις δύο Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Πίνακας 1. Περιοχή νηπιαγωγείου. Απόλυτες (f) και σχετικές (%) συχνότητες

Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας	Περιοχή νηπιαγωγείου, (f) και (%)			Σύνολο (100%)
	Αστική (74,1%)	Ημιαστική (20%)	Αγροτική (5,9%)	
Ανατολικής Θεσσαλονίκης	54	12	1	67
Δυτικής Θεσσαλονίκης	46	15	7	68
	100	27	8	135

Ο αριθμός των τμημάτων που λειτουργούν σε αυτά κυμαίνεται από 1 έως και 7 (Μ.Ο. 2,5 Τ.Α. 1,1) με αριθμό νηπίων που κυμαίνεται από 3 έως και 140 (Μ.Ο. 47, Τ.Α. 23). Αναφορικά με το κτήριό τους, τα μισά από τα νηπιαγωγεία (51,9%) λειτουργούν σε αυτόνομο κτήριο, ένα σημαντικό ποσοστό (42,2%) περιλαμβάνονται/συστεγάζονται σε σχολικό συγκρότημα μαζί με δημοτικό σχολείο, ενώ πολύ λιγότερα είτε στεγάζονται σε μαγαζί (3,7%) είτε σε κτήριο του Δήμου (1,7%) όπου ανήκουν.

3.3 Τα χαρακτηριστικά του αύλειου χώρου των νηπιαγωγείων του δείγματος

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με τα φυσικά και τεχνητά χαρακτηριστικά του αύλειου χώρου των νηπιαγωγείων του δείγματος.

Ειδικότερα, αναφορικά με το είδος βλάστησης και των υλικών που περιλαμβάνει η σχολική αυλή των νηπιαγωγείων, οι νηπιαγωγοί του δείγματος δήλωσαν ότι περιλαμβάνει δέντρα, θάμνους, λουλούδια και τσιμέντο. Σε διευκρινιστική ερώτηση για το ποιο από τα υλικά είναι εκείνο που υπερισχύει (βλ. πίνακα 2), έγιναν συνολικά 152 αναφορές καθώς ορισμένες από τις ερωτώμενες έδωσαν περισσότερες από μία απαντήσεις. Σχεδόν οι μισές από αυτές ανέφεραν το τσιμέντο ως κυρίαρχο υλικό (74 απαντήσεις) ενώ ακολουθούσε το πράσινο (δέντρα, φυτά, γρασίδι κ.λ.π.) (58 απαντήσεις) κι έπειτα το δάπεδο ασφαλείας/ταρτάν με 15 απαντήσεις. Το χόμα συγκέντρωσε τις λιγότερες απαντήσεις (4). Δύο (2) νηπιαγωγοί δήλωσαν ότι το υλικό που επικρατούσε στις αυλές τους ήταν τα «σκουπίδια» και «διάφορα ακατάλληλα υλικά».

Πίνακας 2. Υλικό που υπερισχύει στον αύλειο χώρο του νηπιαγωγείου. Απόλυτες συχνότητες (f).

Θεματικές κατηγορίες	Απόλυτη συχνότητα (f)
Τσιμέντο/ Πλάκες (τσιμεντένιες, πέτρινες)	74
Πράσινο (Δέντρα, θάμνοι, γρασίδι, χλοοτάπητας, φυτά)	58
Ταρτάν-δάπεδο ασφαλείας	14
Χόμα	4
Ακατάλληλα υλικά/σκουπίδια	2
Σύνολο	152

Για την καταγραφή του εξοπλισμού που διαθέτει ο αύλειος χώρος των νηπιαγωγείων του δείγματος, ζητήθηκε από τις νηπιαγωγούς να απαντήσουν σε ανοικτή ερώτηση αναφέροντας το είδος του εξοπλισμού αυτού (βλ. πίνακα 3). Καταγράφηκαν 314 αναφορές. Οι περισσότερες από αυτές (117) αφορούσαν τα παιχνίδια. Ειδικότερα, προέκυψε ότι οι περισσότερες αυλές διαθέτουν φορητά παιχνίδια (56 αναφορές) όπως κουβαδάκια, φτυάρια, υλικό φυσικής αγωγής, αυτοκινητάκια κ.λ.π. και ογκώδη πλαστικά παιχνίδια (50 αναφορές) (π.χ. κάστρα, σπιτάκια, καράβι). Επίσης, υπήρχαν οκτώ (8) αναφορές για μικρές μπασκέτες και τρεις (3) αναφορές σχεδιασμένα επιδαπέδια παιχνίδια στο τσιμέντο του αύλειου χώρου. Υπήρχαν ογδόντα οκτώ (88) απαντήσεις ότι τον εξοπλισμό αποτελούσαν σταθερές κατασκευές, εκ των οποίων οι είκοσι επτά (27) αφορούσαν παγκάκια, οι είκοσι πέντε (25) ξύλινα παιχνίδια (τρενάκι ή ζωάκια με σούστες), οι είκοσι μία (21) κιόσκια, οι δέκα (10) ξύλινο σπιτάκι και οι πέντε (5) κατασκευή αναρρίχησης. Υπήρχαν εξήντα μία (61) αναφορές για παιδική χαρά η οποία περιλάμβανε τσουλήθρες (35), τραμπάλες (17) και κούνιες (9). Επτά (7) αναφορές έγιναν για αμμοδόχο και σκάμμα, τέσσερις (4) για παρτέρια και γλάστρες, δύο (2) για κομποστοποιητή, δύο (2) για λάστιχα

και μόνο μία (1) αναφορά για λαχανόκηπο. Τριάντα δύο (32) νηπιαγωγοί απάντησαν ότι δεν υπάρχει καθόλου εξοπλισμός στους αύλειους χώρους τους.

Πίνακας 3. Εξοπλισμός του αύλειου χώρου. Απόλυτες συχνότητες (f).

Θεματικές κατηγορίες	Απόλυτη Συχνότητα (f)
Παιχνίδια	117
Φορητά παιχνίδια (πλαστικά, μεταλλικά) Πλαστικά παιχνίδια (ογκώδη) Μπασκέτες Επιδαπέδια παιχνίδια	
Σταθερές κατασκευές	88
Παγκάκια Ξύλινα παιχνίδια Κιόσκια Ξύλινο σπιτάκι Ξύλινη κατασκευή αναρρίχησης	27 25 21 10 5
Παιδική χαρά	61
Τσουλήθρες Τραμπάλες Κούνιες	35 17 9
Αμμοδόχος/Σκάμμα	7
Παρτέρια/γλάστρες	4
Κομποστοποιητής	2
Λάστιχα	2
Λαχανόκηπος	1
Χωρίς Εξοπλισμό	32
Σύνολο απαντήσεων	314

3.4. Απόψεις των νηπιαγωγών για τον αύλειο χώρο και τα χαρακτηριστικά του

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι απόψεις των ερωτώμενων σχετικά με την αναγκαιότητα ύπαρξης αύλειου χώρου και πρασίνου και ειδικότερα οι απόψεις τους για την ποιότητα του αύλειου χώρου του νηπιαγωγείου όπου υπηρετούν, οι οποίες εξετάστηκαν στο πλαίσιο του δεύτερου και τρίτου ερευνητικού ερωτήματος αντίστοιχα.

Αναγκαιότητα ύπαρξης αύλειου χώρου στα νηπιαγωγεία

Σε ότι αφορά την άποψή τους για την αναγκαιότητα ύπαρξης αύλειου χώρου στα νηπιαγωγεία, όπως προκύπτει από την ανάλυση των απαντήσεων τους φαίνεται ότι ο αύλειος χώρος αποτελεί αναπόσπαστο μέρος και σημαντική διάσταση του νηπιαγωγείου. Σχεδόν όλες οι ερωτώμενες (97,8 %) θεωρούν ότι η ύπαρξη αύλειου χώρου είναι απαραίτητη στο νηπιαγωγείο, εκτός από τρεις που έχουν αντίθετη άποψη ή δεν γνωρίζουν (2,2 %). Αναφερόμενες στους λόγους που υποστηρίζουν την άποψη αυτή (βλ. πίνακα 4) εστιάζουν στη σύνδεση του αύλειου χώρου με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και την υλοποίηση δραστηριοτήτων (79 απαντήσεις). Αναφέρουν ότι «αποτελεί έναν χώρο μάθησης», «είναι σημαντικό τα παιδιά να έχουν εξωτερικό χώρο για οργανωμένες δραστηριότητες», «για διάφορες δραστηριότητες που προγραμματίζονται από τις νηπιαγωγούς», «το μισό μάθημα στο νηπιαγωγείο πραγματοποιείται στην αυλή». Δεύτερο σε συχνότητα στις αιτιολογήσεις τους (67 απαντήσεις), έρχεται η ανάπτυξη του παιδιού και οι απαντήσεις τους αναφέρονται σε όλους τους τομείς ανάπτυξης, με την κινητική να συγκεντρώνει τις περισσότερες αναφορές.

Ακολουθούν με σχεδόν ίσο αριθμό απαντήσεων το ελεύθερο παιχνίδι με συχνότερες αναφορές ότι «είναι σημαντικό τα παιδιά να έχουν εξωτερικό χώρο για ελεύθερο παιχνίδι» (49 απαντήσεις) και ότι οι νηπιαγωγοί θεωρούν τον αύλειο χώρο ως έναν χώρο για εκτόνωση, διασκέδαση και ελεύθερη

έκφραση (47 απαντήσεις). Αναφέρουν σχετικά: «η κίνηση, η έκφραση, η εκτόνωση, η εναλλαγή παραστάσεων που πραγματοποιούνται στον αύλειο χώρο του σχολείου είναι μεγίστης σημασίας και ανάγκης για τα νήπια», «δίνονται ευκαιρίες κίνησης και εκτόνωσης στους μαθητές», «η σχολική αυλή είναι χώρος ψυχαγωγίας». Πιστεύουν, επίσης, πως ο αύλειος χώρος συμβάλλει στην ανάπτυξη των αλληλεπιδράσεων, τη δημιουργία φιλικών σχέσεων και την κοινωνικοποίηση των παιδιών (27 απαντήσεις) αναφέροντας ενδεικτικά «για συνεργατικές δράσεις», «για ανάπτυξη σχέσεων», «για κοινωνικοποίηση» «για γνωριμία με τα παιδιά των άλλων τμημάτων».

Αποτελεί μία σημαντική παράμετρο για επαφή με τη φύση και το περιβάλλον και την καλλιέργεια της ευαισθητοποίησης και της φροντίδας των παιδιών γι' αυτό (24 απαντήσεις). Χαρακτηριστικά αναφέρουν: «τα παιδιά στον αύλειο χώρο παρακολουθούν τις αλλαγές στη φύση», «μπορούν να δημιουργήσουν λαχανόκηπο και να φροντίζουν τα φυτά μέχρι να αναπτυχθούν», «να φροντίζουν τα δέντρα και τα λουλούδια της αυλής». Θεωρούν, επίσης, πως παρέχει δυνατότητες για άθληση και συμβάλλει στην καλή υγεία δίνοντας έμφαση στον «καθαρό αέρα/οξυγόνο» και στην «έκθεση των παιδιών στον ήλιο» (20 απαντήσεις). Ένα πολύ μικρό ποσοστό των ερωτώμενων (6 απαντήσεις) αναφέρθηκαν στο ότι ο αύλειος χώρος συμβάλλει στην ενεργοποίηση της φαντασίας και την ανάπτυξη της δημιουργικότητας δηλώνοντας ότι «ενεργοποιεί τη φαντασία» και «αποτελεί χώρο δημιουργίας».

Πίνακας 4. Λόγοι που οι νηπιαγωγοί θεωρούν απαραίτητη την ύπαρξη αύλειου χώρου. Απόλυτες συχνότητες (f).

Θεματικές κατηγορίες	Απόλυτη Συχνότητα (f)
Εκπαιδευτικό πρόγραμμα	79
Υλοποίηση δραστηριοτήτων	31
Μεταφορά ΑΠ	15
Μάθηση	14
Υλοποίηση εκδηλώσεων	14
Διάλειμμα	4
Παρατήρηση παιδιών	1
Ανάπτυξη παιδιού	67
Κινητική	35
Ψυχική	15
Ολόπλευρη	10
Κοινωνικοσυναισθηματική	7
Παιχνίδι (ελεύθερο)*	49
Εκτόνωση/Διασκέδαση/Ελεύθερη έκφραση	47
Κοινωνικοποίηση/Φιλικές σχέσεις/Αλληλεπιδράσεις	27
Επαφή/ Ευαισθητοποίηση για τη φύση και το περιβάλλον	24
Άθληση/Υγεία	20
Ενεργοποίηση φαντασίας/Δημιουργικότητα	6
Σύνολο	319

*οι απαντήσεις για το οργανωμένο παιχνίδι προσμετρήθηκαν στην υποκατηγορία «υλοποίηση δραστηριοτήτων»

Σημασία ύπαρξης πρασίνου στον αύλειο χώρο

Καθώς η ύπαρξη πρασίνου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα της ποιότητας του χώρου, διερευνήθηκε ειδικότερα η άποψη των νηπιαγωγών για τη σημασία του στον αύλειο χώρο. Η ανάλυση των απαντήσεων τους, έδειξε ότι σχεδόν όλες οι ερωτώμενες (99,3%), εκτός από μία, θεωρούν απαραίτητη την ύπαρξη πρασίνου στη σχολική αυλή. Εξηγώντας την επιλογή τους αυτή (βλ. πίνακα 5) αναφέρουν στην συντριπτική τους πλειοψηφία, ότι συμβάλλει στην επαφή με τη φύση (123 απαντήσεις). Ακολουθεί η προστασία του περιβάλλοντος και η ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης (55 απαντήσεις), ενώ αρκετές θεωρούν ότι σχετίζεται με αισθητικούς λόγους (39 απαντήσεις). Πολύ λιγότερες είναι οι απαντήσεις που συνδέουν το πράσινο του αύλειου χώρου με το αναλυτικό πρόγραμμα και την ανάπτυξη εκπαιδευτικών δράσεων (17 απαντήσεις) αν και στις αιτιολογήσεις τους σε προηγούμενη ερώτηση (βλ. πίνακα 2), η σύνδεση του αύλειου χώρου γενικά με

το αναλυτικό πρόγραμμα είχε συγκεντρώσει τις περισσότερες απαντήσεις (79). Δώδεκα (12) νηπιαγωγοί απάντησαν πως «το πράσινο συμβάλλει στην ανάπτυξη των παιδιών (ψυχική, γνωστική, κοινωνικοσυναισθηματική, κινητική)» ενώ μόνο τρεις (3) αναφέρθηκαν στην «ασφάλεια».

Πίνακας 5. Λόγοι που οι νηπιαγωγοί θεωρούν απαραίτητη την ύπαρξη πρασίνου. Απόλυτες συχνότητες (f).

Θεματικές κατηγορίες	Απόλυτη Συχνότητα (f)
Επαφή με τη φύση	123
Πηγή ζωής/Υγεία/Καθαρός αέρας	31
Αναψυχή/χαλάρωση	30
Παρατήρηση	24
Δροσιά/σκιά	21
Εξερεύνηση	17
Προστασία περιβάλλοντος/ ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης	55
Καλλιέργεια στάσεων	14
Συμπεριφορές	9
Φροντίδα	18
Υπευθυνότητα	5
Μείωση θορύβου	1
Αειφορία	8
Αισθητικοί λόγοι	39
Εκπαιδευτικές δράσεις	17
Ανάπτυξη παιδιού	12
Ψυχική	5
Γνωστική	3
Κοινωνικοσυναισθηματική	3
Κινητική ανάπτυξη	1
Ασφάλεια	3
Σύνολο	249

Ποιότητα του αύλειου χώρου των νηπιαγωγείων του δείγματος

Στο πλαίσιο του δεύτερου ερωτήματος της παρούσας έρευνας ζητήθηκαν οι απόψεις των συμμετεχουσών για την ποιότητα του αύλειου χώρου των νηπιαγωγείων όπου υπηρετούν και των φυσικών και τεχνητών χαρακτηριστικών του (επίπεδο θορύβου, ποιότητα πρασίνου, εξοπλισμού κ.λ.π.).

Για την αξιολόγηση της ποιότητας της σχολικής αυλής οι ερωτώμενες κλήθηκαν να κρίνουν το επίπεδο του εξωτερικού θορύβου στο νηπιαγωγείο τους. Από τις απαντήσεις τους (βλ. πίνακα 6) φαίνεται ότι ο θόρυβος είναι λίγο ή καθόλου ενοχλητικός για το 34% των ερωτώμενων, ενώ πολύ ενοχλητικό τον αξιολογούν μία στις δέκα (10,4 %). Η περιοχή όπου βρίσκεται το νηπιαγωγείο δεν επηρεάζει το επίπεδο του θορύβου καθώς φαίνεται να είναι ανάλογος ανεξάρτητα αν το νηπιαγωγείο βρίσκεται σε αγροτική, ημιαστική ή αστική περιοχή ($X^2 = 7,262$ $df = 14$ $P = 0,924$). Εξαίρεση αποτελεί ένας μικρός αριθμός νηπιαγωγείων που βρίσκονται σε αστική περιοχή (12 από τα 100), οι νηπιαγωγοί των οποίων χαρακτηρίζουν πολύ ενοχλητικό το επίπεδο θορύβου (βλ. πίνακα 7).

Πίνακας 6. Επίπεδο θορύβου στο νηπιαγωγείο. Σχετικές συχνότητες (%).

Καθόλου Ενοχλητικό	Λίγο Ενοχλητικό	Ενοχλητικό	Αρκετά Ενοχλητικό	Πολύ ενοχλητικό
34,8	34,8	14,1	5,9	10,4

Πίνακας 7. Περιοχή νηπιαγωγείου και επίπεδο θορύβου. Απόλυτες συχνότητες.

Περιοχή νηπιαγωγείου	Επίπεδο Θορύβου					Σύνολο
	Καθόλου Ενοχλητικό	Λίγο Ενοχλητικό	Ενοχλητικό	Αρκετά Ενοχλητικό	Πολύ ενοχλητικό	
Αγροτική	7	1	0	0	0	8
Αστική	24	38	19	7	12	100
Ημιαστική	16	8	0	1	2	27
	47	47	19	8	14	135

3.5 Τα χαρακτηριστικά του αύλειου χώρου και η σημασία τους στην παιδαγωγική αξιοποίησή του

Στην ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που αφορούν τη διερεύνηση του τρίτου ερευνητικού ερωτήματος και εστιάζουν στην ποιότητα των χαρακτηριστικών του αύλειου χώρου των νηπιαγωγείων του δείγματος και τη σημασία τους στην παιδαγωγική αξιοποίησή τους. Επιπλέον, παρουσιάζεται ο βαθμός στον οποίο η ποιότητα των χαρακτηριστικών τους επηρεάζει το βαθμό στον οποίο κατά την άποψη των ερωτώμενων η αυλή προσφέρει ερεθίσματα και προκλήσεις στα παιδιά που συμβάλλουν στην ανάπτυξή τους.

Τα φυσικά και τεχνητά χαρακτηριστικά της σχολικής αυλής (πράσινο, έκταση, εξοπλισμός) και το επίπεδο ικανοποίησης των νηπιαγωγών για αυτά παρουσιάζονται στον Πίνακα 8 που ακολουθεί.

Πίνακας 8. Χαρακτηριστικά της σχολικής αυλής και επίπεδο ικανοποίησης. Σχετικές συχνότητες (%).

Χαρακτηριστικά σχολικής αυλής	Επίπεδο ικανοποίησης (1 = Καθόλου Ικανοποιητικό, 2 = Λίγο Ικανοποιητικό, 3 = Ικανοποιητικό, 4 = Αρκετά Ικανοποιητικό, 5 = Πολύ Ικανοποιητικό)				
	1	2	3	4	5
Πώς κρίνετε το πράσινο στην αυλή του νηπιαγωγείου σας;	24,8	18,8	20,3	23,3	12,8
Πώς κρίνετε την αυλή του νηπιαγωγείου σας από άποψη έκτασης;	14,3	21,1	14,3	23,3	27,1
Πώς κρίνετε την αυλή του νηπιαγωγείου σας από άποψη εξοπλισμού; (Δυνατότητες που προσφέρει για αθλοπαιδιές και αναψυχή)	36,8	26,3	21,8	9,8	5,3
Πώς κρίνετε την ποιότητα των υλικών του εξοπλισμού της αυλής του νηπιαγωγείου σας για την ασφάλεια των μαθητών;	34,3	25,4	20,9	16,4	3,0
Πώς κρίνετε την κατάσταση της αυλής του νηπιαγωγείου σας για τη χρησιμοποίησή της για εκπαιδευτικές δραστηριότητες;	19,5	28,6	22,6	20,3	9,0

Στον παραπάνω πίνακα (8) παρατηρούμε μία σχετική ισοκατανομή στις απαντήσεις (από 18,8% έως 24,8%), από το 1 μέχρι το 4, αναφορικά με την ύπαρξη πρασίνου στην αυλή του νηπιαγωγείου ενώ το πιο χαμηλό ποσοστό συγκεντρώνει η απάντηση 5 όπου ένα 12,8% των νηπιαγωγών του δείγματος δηλώνει ότι είναι πολύ ικανοποιητικό. Αντίθετα, αναφορικά με την έκταση της αυλής, το μεγαλύτερο ποσοστό (50,4%) δηλώνει ότι είναι αρκετά ή πολύ ικανοποιητική και το μόνο το 14,3% ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιητική. Αναφορικά με τον εξοπλισμό της αυλής, για τις δυνατότητες που προσφέρει για αθλοπαιδιές και αναψυχή τα δεδομένα αντιστρέφονται καθώς μόνο το 15% δηλώνει ότι είναι αρκετά ή πολύ ικανοποιητικός ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό ότι είναι λίγο (26,3%) ή καθόλου ικανοποιητικός (36,8%). Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό αναφέρει πως η ποιότητα των υλικών του εξοπλισμού, σε σχέση με την ασφάλεια των παιδιών είναι λίγο (25,4%) ή καθόλου ικανοποιητική (34,3%) ενώ το 16,4% δηλώνει ότι είναι αρκετά ικανοποιητική και μόλις ένα 3% δηλώνει ότι είναι πολύ ικανοποιητική.

Στην ερώτηση για το πώς είναι η κατάσταση της αυλής του νηπιαγωγείου για τη χρησιμοποίησή της για εκπαιδευτικές δραστηριότητες το μεγαλύτερο ποσοστό (28,6%) δηλώνει ότι είναι λίγο ικανοποιητική και το 19,5% καθόλου ικανοποιητική. Αντίθετα, το 20,3% δηλώνει ότι είναι αρκετά ικανοποιητική ενώ μόλις το 9% ότι είναι πολύ ικανοποιητική.

Οι επιμέρους επιλογές των ερωτώμενων στις παραμέτρους που αναφέρονται στον πίνακα 8, φαίνεται να συσχετίζονται σε ένα βαθμό. Όσες από τις ερωτώμενες θεωρούν ως μη ικανοποιητική την αυλή από άποψη έκτασης το ίδιο μη ικανοποιητική κρίνουν την κατάσταση της αυλής του νηπιαγωγείου για την χρησιμοποίησή της για εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Ανάλογα, όσες από τις ερωτώμενες τείνουν να κρίνουν αρκετά ικανοποιητική την έκταση της αυλής, τη θεωρούν, επίσης και αρκετά κατάλληλη για τη χρησιμοποίησή της για εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Από τα παραπάνω, φαίνεται ότι η έκταση της αυλής αποτελεί παράγοντα για την αποτίμηση της καταλληλότητας της κατάστασής της για τη χρησιμοποίησή της για εκπαιδευτικές δραστηριότητες ($X^2 = 71,286$ $dx = 16$ $P < ,001$).

Ανάλογα φαίνεται ότι η κατάσταση της αυλής του νηπιαγωγείου για τη χρησιμοποίησή της για εκπαιδευτικές δραστηριότητες επηρεάζεται από τις δυνατότητες που προσφέρει ο υπάρχον εξοπλισμός της ($X^2 = 144,358$ $dx = 16$ $P < ,001$), καθώς και από την ποιότητα των υλικών του εξοπλισμού ($X^2 = 119,374$ $dx = 16$ $P < ,001$).

Αναφορικά με το αν η αυλή των νηπιαγωγείων τους ικανοποιεί (βλ. πίνακα 9) σε σχέση με τις δυνατότητες παιχνιδιού, άθλησης και κινητικών δραστηριοτήτων που προσφέρει στα παιδιά, οι απαντήσεις των νηπιαγωγών είναι σχεδόν ισοκατανεμημένες. Το 22,5% απαντά πως είναι λίγο ικανοποιητική, το 22,7% πως είναι ικανοποιητική και το 23,5% πως είναι αρκετά ικανοποιητική. Μόνο το 15,2% δηλώνει ότι είναι πολύ ικανοποιητική. Αναφορικά με τα ερεθίσματα και τις προκλήσεις που προσφέρει η σχολική αυλή και τα οποία συμβάλλουν στην ανάπτυξη των παιδιών το μεγαλύτερο ποσοστό (32,2%) δηλώνει ότι είναι λίγο ικανοποιητικά και το 23,1% ικανοποιητικά. Το 19,2% δηλώνει ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιητικά ενώ το 17,7% ότι είναι πολύ ικανοποιητικά. Μόνο ένα μικρό ποσοστό (7,7%) δηλώνει ότι είναι πολύ ικανοποιητικά. Αναφορικά με τις δυνατότητες που προσφέρει για ανάπτυξη της συνεργασίας κι εδώ τα ποσοστά είναι σχεδόν ισοκατανεμημένα. Συγκεκριμένα το 27,1% δηλώνει ότι είναι ικανοποιητικές, το 24,8% ότι είναι λίγο ικανοποιητικές και το 23,3% αρκετά ικανοποιητικές. Ένα 10,5% δηλώνει ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιητικές ενώ ένα 14,3% δηλώνει ότι είναι πολύ ικανοποιητικές. Τέλος, ισοκατανομή των απαντήσεων υπάρχει και στη ερώτηση αναφορικά με το σε ποιον βαθμό η αυλή τους προσφέρει δυνατότητες περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στα παιδιά. Το 23,7% δηλώνει ότι είναι ικανοποιητικός, το 23% καθόλου ικανοποιητικός ενώ με ίδιο ποσοστό (16,3%) οι νηπιαγωγοί δηλώνουν ότι είναι αρκετά και πολύ ικανοποιητικός.

Πίνακας 9. Παιδαγωγική ποιότητα του αύλειου χώρου. Σχετικές συχνότητες (%)

Παιδαγωγική ποιότητα του αύλειου χώρου.	Επίπεδο ικανοποίησης (1 = Καθόλου Ικανοποιητικό, 2 = Λίγο Ικανοποιητικό, 3 = Ικανοποιητικό, 4 = Αρκετά Ικανοποιητικό, 5 = Πολύ Ικανοποιητικό)				
	1	2	3	4	5
Σε τι βαθμό θεωρείτε πως η αυλή του σχολείου σας προσφέρει δυνατότητες παιχνιδιού, άθλησης και κινητικών δραστηριοτήτων στα παιδιά;	9,1	22,5	22,7	23,5	15,2

Σε τι βαθμό θεωρείτε πως η αυλή του σχολείου σας προσφέρει ερεθίσματα και προκλήσεις στα παιδιά που συμβάλλουν στην ανάπτυξή τους;	19,2	32,2	23,1	17,7	7,7
Σε τι βαθμό θεωρείτε πως η αυλή του σχολείου σας προσφέρει δυνατότητες ανάπτυξης της συνεργασίας στα παιδιά;	10,5	24,8	27,1	23,3	14,3
Σε τι βαθμό θεωρείτε πως η αυλή του σχολείου σας προσφέρει δυνατότητες περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στα παιδιά;	23	20,7	23,7	16,3	16,3

Από τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των επιμέρους απαντήσεων των ερωτώμενων αναφορικά με τα χαρακτηριστικά του αύλειου χώρου και της παιδαγωγικής αξιοποίησής του προέκυψαν ορισμένες συσχετίσεις. Το επίπεδο του πρασίνου στην αυλή του νηπιαγωγείου φαίνεται να επηρεάζει τον βαθμό στον οποίο η αυλή του προσφέρει δυνατότητες παιχνιδιού, άθλησης και κινητικών δραστηριοτήτων στα παιδιά, καθώς οι ερωτώμενες που θεωρούν καθόλου ικανοποιητικό ή λίγο ικανοποιητικό το πράσινο στη σχολική αυλή, τείνουν να εκτιμούν ως λίγο ικανοποιητική ή ικανοποιητική αντίστοιχα, τη σχολική αυλή για τις δραστηριότητες αυτές ($X^2=91,34$ $df=16$ $P<,001$).

Ανάλογα, η ύπαρξη πρασίνου στον αύλειο χώρο φαίνεται να επηρεάζει το βαθμό στον οποίο, κατά την άποψη των ερωτώμενων, προσφέρει ερεθίσματα και προκλήσεις στα παιδιά τα οποία συμβάλλουν στην ανάπτυξή τους. Συγκεκριμένα, οι ερωτώμενες που κρίνουν ως μη ικανοποιητικό το πράσινο, θεωρούν ότι η αυλή του νηπιαγωγείου δεν προσφέρει ερεθίσματα στα παιδιά. Αντίθετα εκείνες, που θεωρούν την ύπαρξη πρασίνου στην αυλή του νηπιαγωγείου σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό θεωρούν ότι συμβάλει στην ανάπτυξη των παιδιών ($X^2=107,798$ $df=16$ $P<,001$). Επίσης, φαίνεται ότι ο βαθμός στον οποίο ο αύλειος χώρος προσφέρει δυνατότητες περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των παιδιών να επηρεάζεται από την άποψη των ερωτώμενων για τον βαθμό του πρασίνου της ($X^2=122,520$ $df=16$ $P<,001$).

Στο τέλος του ερωτηματολογίου υπήρχε μία κλειστή ερώτηση σχετικά με το εάν χρειάζονται αλλαγές στον αύλειο χώρο και μία ανοιχτή όπου οι νηπιαγωγοί έπρεπε να αναφέρουν ποιες κατά τη γνώμη τους έπρεπε να είναι αυτές οι αλλαγές. Στην κλειστή ερώτηση η συντριπτική πλειοψηφία των νηπιαγωγών απάντησε ότι οι αύλειοι χώροι τους χρειάζονται αλλαγές (91,86%) ενώ μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό (8,14 %) απάντησε αρνητικά.

Στις απαντήσεις τους για ποιες είναι οι σημαντικότερες αλλαγές που θα ήθελαν να γίνουν στους αύλειους χώρους των νηπιαγωγείων τους (βλ. πίνακα 10), από τις 283 απαντήσεις συνολικά, οι περισσότερες αναφέρονταν στον εξοπλισμό και την υποδομή (138 απαντήσεις). Συγκεκριμένα η πλειοψηφία θεωρεί ότι ο αύλειος χώρος τους χρειάζεται «σταθερές παιχνιδοκατασκευές» (27 απαντήσεις) και «διάφορα παιχνίδια» (26 απαντήσεις) ή «κατασκευές για αθλητικές δραστηριότητες» (12 απαντήσεις). Δεκαοκτώ (18) νηπιαγωγοί απάντησαν ότι χρειάζονται «κιόσκια ή σκίαστρα για προστασία από τον ήλιο» ενώ δεκαπέντε (15) «δάπεδο ασφαλείας (κάποιου είδους τάπητα ή ταρτάν)».

Δεύτερο σε επιλογή έρχεται το πράσινο (51 απαντήσεις) στην οποία περιλαμβάνονταν «περισσότερα δέντρα και φυτά», «γρασίδι» καθώς και «δημιουργία λαχανόκηπου». Δίνουν έμφαση, επίσης, στη διαμόρφωση του χώρου «με ποικιλία φυτικών υλικών» (40 απαντήσεις) η οποία θα χρησιμοποιούνταν τόσο «για παιχνίδι», όπως για παράδειγμα μία αμμοδόχος (19 απαντήσεις) όσο και «για ανάπτυξη δραστηριοτήτων» (17 απαντήσεις). Είκοσι έξι (26) νηπιαγωγοί απάντησαν ότι επιθυμούν την «αντικατάσταση των υλικών του εδάφους που περιλάμβανε η υπάρχουσα αυλή» τους και συγκεκριμένα την «αντικατάσταση του τσιμέντου με γρασίδι». Δεκαοκτώ (18) νηπιαγωγοί ανέφεραν ότι είναι απαραίτητη η «συντήρηση της υπάρχουσας υποδομής» κάνοντας αναφορές στην «ασφάλεια του εξοπλισμού» και τη «φύλαξη του χώρου». Δέκα (10) νηπιαγωγοί απάντησαν ότι θα επιθυμούσαν «αυτόνομη αυλή, που να μην είναι κοινή με του δημοτικού σχολείου» είτε «περισσότερο χώρο στην ήδη υπάρχουσα», ώστε «να μπορούν να την χρησιμοποιούν με μεγαλύτερη άνεση» και «να λειτουργούν πιο αυτόνομα τόσο στο διάλειμμα όσο και στην πραγματοποίηση δραστηριοτήτων».

Πίνακας 10. Αλλαγές που επιθυμούν να γίνουν στον αύλειο χώρο. Απόλυτες συχρότητες (f).

Θεματικές κατηγορίες	Απόλυτη Συχνότητα (f)
Εξοπλισμός/Υποδομή	138
Σταθερές παιχνιδοκατασκευές	30
Φορητά παιχνίδια	24
Κιόσκια/σκίαστρα	18
Ξύλινες κατασκευές	16
Τάπητας/ταρτάν	15
Κέντρα ενδιαφέροντος (τοίχος νερού, μουσικής, πειραματισμοί)	12
Κατασκευές για αθλητικές δραστηριότητες	11
Επιδαπέδια παιχνίδια	5
Περίφραξη	5
Πάρκο κυκλοφοριακής αγωγής	2
Περισσότερο πράσινο	51
Φύτευση δέντρων, λουλουδιών, χλοοτάπητας	38
Λαχανόκηπος	13
Διαμόρφωση χώρου με φυσικά μέσα	40
Για παιχνίδι των παιδιών (π.χ. αμμοδόχος)	19
Για ανάπτυξη δραστηριοτήτων και φύτεμα	17
Χώμα	4
Αντικατάσταση υλικών εδάφους	26
Τσιμέντο/πλάκες σε πράσινο	25
Ομαλοποίηση εδάφους	1
Συντήρηση υπάρχουσας υποδομής	18
Ασφάλεια υποδομής/εξοπλισμού	15
Φύλαξη	3
Αυτόνομη αυλή/ Περισσότερος χώρος	10
Σύνολο	283

4. Συμπεράσματα-Συζήτηση-Προτάσεις

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, αναφορικά με την υφιστάμενη κατάσταση των νηπιαγωγείων φάνηκε ότι τα νηπιαγωγεία Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης παρουσιάζουν πολλά κοινά όσον αφορά τα φυσικά και τεχνητά χαρακτηριστικά που περιλαμβάνουν οι αύλειοι χώροι τους. Τα μισά από τα νηπιαγωγεία του δείγματος στεγάζονται σε αυτόνομα κτήρια, γεγονός που τους επιτρέπει να διαθέτουν ευελιξία στην οργάνωση του ημερήσιου προγράμματος, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό περιλαμβάνεται ή συστεγάζεται σε σχολικό συγκρότημα μαζί με δημοτικό σχολείο στοιχείο το οποίο οι νηπιαγωγοί αξιολογούν ως αρνητικό, καθώς περιορίζει την αυτονομία τους. Γενικά, η ύπαρξη αύλειου χώρου και πρασίνου θεωρούνται από τις νηπιαγωγούς ως πολύ σημαντικοί παράγοντες οι οποίοι συμβάλλουν τόσο στη βελτίωση του εκπαιδευτικού προγράμματος όσο και στην ανάπτυξη του παιδιού όπως προκύπτει και από άλλες έρευνες (Kwon, 2022· Moser & Martinsen, 2010· Τσακίρης, Δημητρίου & Πολεμικός, 2009).

Ωστόσο, τα φυσικά και τεχνητά χαρακτηριστικά των αύλειων χώρων των νηπιαγωγείων που μελετήθηκαν φαίνεται να προσφέρουν περιορισμένο αντιληπτικό ερέθισμα πληροφοριών και κατ' επέκταση περιορισμένο πλαίσιο ερεθισμάτων μάθησης, ανάπτυξης και παιχνιδιού, στερώντας έτσι από τα παιδιά τη δυνατότητα για μεγαλύτερη εμπλοκή σε δραστηριότητες και ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους, γεγονός που καταγράφεται και από άλλες έρευνες (Clark, 2024· Lester & Maudsley, 2007· Σουλάνη & Μπότσογλου, 2015). Οι ποιότητες του εδάφους, των υλικών, του πρασίνου και του εξοπλισμού των αύλειων χώρων φαίνεται να μην ανταποκρίνονται στις ανάγκες των χρηστών (παιδιών και νηπιαγωγών). Αξίζει να αναφερθεί ότι ο αύλειος χώρος, στο ένα τέταρτο των νηπιαγωγείων της έρευνας, δεν διαθέτει κανενός είδους εξοπλισμού. Το περιορισμένο πράσινο, οι μεγάλες επιφάνειες

τισμέντου και η έλλειψη εξοπλισμού των αύλειων χώρων αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες για την παιδαγωγική αξιοποίησή του και τη συμβολή του στην ανάπτυξη των παιδιών. Ειδικότερα, η έλλειψη πρασίνου στερεί από τα παιδιά την επαφή με τη φύση, που αποτελεί, μεταξύ άλλων, βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη τους αλλά και την καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης (Δημητρίου, 2009· Τσεβρένη, 2019· Wilson, 1992).

Η συντριπτική πλειοψηφία των νηπιαγωγών θεωρεί ότι οι αύλειοι χώροι χρειάζονται αλλαγές, εξαιτίας της υποβαθμισμένης ποιότητας των φυσικών και τεχνητών χαρακτηριστικών τους, γεγονός που καταγράφεται και από άλλες σχετική έρευνα (Δημητρίου & Μπεσικά, 2023). Αντίθετα, στη διεθνή βιβλιογραφία καταγράφεται ικανοποίηση από μαθητές και εκπαιδευτικούς για τα φυσικά στοιχεία (φυσικό περιβάλλον) του αύλειου χώρου των νηπιαγωγείων τον οποίο εκτιμούν ως έναν επιπλέον χώρο μάθησης (Stadler-Altman, 2021).

Η έκταση της αυλής αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει την παιδαγωγική αξιοποίησή της, καθώς όπως διαπιστώνεται, η σχολική αυλή με ικανοποιητική έκταση αξιολογείται από τις νηπιαγωγούς ως κατάλληλη για τη χρησιμοποίησή της για εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Το ίδιο φαίνεται να ισχύει και για τον εξοπλισμό της εξοπλισμός καθώς και η ποιότητα των υλικών του εξοπλισμού επηρεάζουν σημαντικά την αξιοποίησή του για εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Ένας σημαντικός παράγοντας που καθιστά ποιοτικό τον αύλειο χώρο είναι η ποιότητα του πρασίνου η οποία φαίνεται να επηρεάζει τον βαθμό στον οποίο η σχολική αυλή προσφέρει δυνατότητες παιχνιδιού, άθλησης και κινητικών δραστηριοτήτων στα παιδιά. Οι ερωτώμενες που θεωρούν καθόλου ικανοποιητικό ή λίγο ικανοποιητικό το πράσινο στη σχολική αυλή, τείνουν να εκτιμούν ως λίγο ικανοποιητική ή ικανοποιητική αντίστοιχα, τη σχολική αυλή για εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Η ύπαρξη πρασίνου φαίνεται να καθιστά τον αύλειο χώρο ικανό να προσφέρει ερεθίσματα και προκλήσεις στα παιδιά που συμβάλλουν στην ανάπτυξή τους. Οι ερωτώμενες που κρίνουν ως μη ικανοποιητικό το πράσινο θεωρούν ότι η αυλή του νηπιαγωγείου δεν προσφέρει ερεθίσματα στα παιδιά. Αντίθετα, όταν υπάρχει πράσινο σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό αντίστοιχα αρκετά ικανοποιητικά κρίνονται και τα ερεθίσματα που προσφέρει τόσο για δραστηριότητες που επηρεάζουν την ανάπτυξη του παιδιού όσο και για δυνατότητες που προσφέρει για την περιβαλλοντική ευαισθητοποίησή τους. Η σημασία αξιοποίησης του αύλειου χώρου για την περιβαλλοντική εκπαίδευση όσο και για την ευαισθητοποίηση και μάθηση και ανάπτυξη των παιδιών αναδεικνύεται και σε άλλες έρευνες (Clark, 2024· Norðdahl & Jóhannesson, 2014· Siswoyo, Setyawan, Citrawati, Bendriyanti & Dewi, 2020).

Αναφορικά με τα επίπεδα θορύβου, εκείνα φαίνεται να μην διαφοροποιούνται από την περιοχή στην οποία βρίσκονται τα νηπιαγωγεία και οι νηπιαγωγοί δηλώνουν ότι δεν τις ενοχλεί. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με άλλες έρευνες στις οποίες ο θόρυβος δείχνει να ενοχλεί τόσο τους ενήλικες όσο και τα παιδιά και να επηρεάζει την υγεία τους (Christidou et al.2015).

Οι προτάσεις για τη βελτίωση των αύλειων χώρων αφορούν πρωταρχικά τον εξοπλισμό (σταθερές παιχνιδοκατασκευές, κατασκευές για αθλητικές δραστηριότητες, παιχνίδια) και δευτερευόντως το πράσινο. Αντίστοιχες προτάσεις γίνονται και σε άλλες έρευνες όπου κι εκεί οι νηπιαγωγοί προτείνουν δέντρα, ποικιλία λουλουδιών, γρασίδι, χώμα και χώρους για φύτευση τα οποία θεωρούν σημαντικά για παρατήρηση και υλοποίηση εκπαιδευτικών δράσεων (Γκέσιου & Σακελλαρίου, 2020· Δημητρίου & Μπεσικά, 2023).

Είναι σημαντικό οι αύλειοι χώροι των νηπιαγωγείων της χώρας μας να αποτελέσουν σύνθετα και πολυδιάστατα πλαίσια που θα προσφέρουν ποικιλία ερεθισμάτων τόσο από φυσικά όσο και από τεχνητά χαρακτηριστικά. Τα χαρακτηριστικά αυτά θα αποτελέσουν ένα δυναμικό πεδίο αλληλεπίδρασης του παιδιού με το φυσικό περιβάλλον, το οποίο θα εξελιχθεί σε περιβάλλον μάθησης όπου θα μπορεί να μεταφερθεί μεγάλο μέρος του αναλυτικού προγράμματος που πραγματοποιείται τώρα κυρίως ή εξ' ολοκλήρου, μέσα στην τάξη. Είναι επίσης, σημαντικό να δοθεί η δυνατότητα συμμετοχικού σχεδιασμού σε παιδιά και ενήλικες για τους αύλειους σχολικούς χώρους στους οποίους δρουν και ζούνε καθημερινά καθώς τέτοιες προσπάθειες έχει αποδειχθεί ότι αναβαθμίζουν το επίπεδο της εκπαιδευτικής διαδικασίας καθώς και το επίπεδο και την ποιότητα των σχέσεων και αλληλεπιδράσεων (Clark, 2024). Η αναδιαμόρφωση ενός εξωτερικού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος μπορεί να επηρεάσει θετικά την κουλτούρα του σχολείου προσφέροντας στα παιδιά μεγαλύτερες δυνατότητες για παιχνίδι, μάθηση και ανάπτυξη (Bates, 2020).

Βιβλιογραφία

- Bates, C., (2020). Rewilding education? Exploring an imagined and experienced outdoor learning space. *Children's Geographies*, 18(3). <http://dx.doi.org/10.1080/14733285.2019.1673880>
- Γκέσιου Γ. & Σακελλαρίου Μ. (2016). Οι αναπαραστάσεις των νηπιαγωγών για το συμμετοχικό σχεδιασμό στην αναβάθμιση των εξωτερικών χώρων των νηπιαγωγείων σε τόπους μάθησης. Στο Βιτσιλάκη Χ. & Δ. Γουβιάς (επιμ.). Ηλεκτρονικός Τόμος Πρακτικών του 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης: *Εκπαίδευση και κοινωνία στην εποχή της κρίσης*. Ρόδος, 20-22 Μαΐου 2016. 231-244.
- Γκέσιου Γ. & Σακελλαρίου Μ. (2019). Οι υπαίθριοι χώροι του νηπιαγωγείου ως τόποι μάθησης και παιχνιδιού, μέσα από την οπτική και τις καταγραφές των νηπιαγωγών. Στο Μ. Σακελλαρίου (επιμ.) *Σύγχρονες Τάσεις στην Ανάπτυξη των Προγραμμάτων Σπουδών και στη Διδασκαλία*. Πρακτικά 3^{ου} Διεθνούς Συμποσίου Προσχολικής και Σχολικής Παιδαγωγικής, Λευκωσία, 23- 24 Απριλίου, 2016. 30-62.
https://earlychildhoodpedagogy.gr/images/3o_symposio/3o_diethnes_symposio.pdf
- Γκέσιου Γ. & Σακελλαρίου Μ. (2020). Ο ανασχεδιασμός των εξωτερικών χώρων των νηπιαγωγείων και η συμμετοχή των παιδιών. Στο Κ. Τσουκαλά, Δ. Γερμανός, Α. Γκλούμπου, Γ. Κατσαβουνίδου, Π. Παντελιάδου & Π. Τόμπρου (Επιμ.) *Παιδική χωρική αφηγηματικότητα. Πόλη, παιχνίδι, εκπαίδευση*. Επίκεντρο. 281-302.
<https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/childspace/article/view/1436>.
- Γουργιώτου Ε. & Ουγγρίνης Κ.Α. (2015). *Αρχιτεκτονικές και εκπαιδευτικές παρεμβάσεις για τη δημιουργία τόπων μάθησης στο νηπιαγωγείο*. Δίσιγμα.
- Christidou V., Dimitriou A., Barkas N., Papadopoulou M., & Grammenos S. (2015). 'Young Noise researchers'. An intervention to promote noise awareness in preschool children. *Journal of Baltic Science Education*, Vol. 14, No. 5.
- Clark A. (2024). *Αναδιαμορφώνοντας τους χώρους των παιδιών. Η συμμετοχή παιδιών και ενηλίκων στον σχεδιασμό περιβαλλόντων μάθησης*. Δίσιγμα.
- Conenna C. & Παπαδόπουλος Α. (2020). Πέντε σκέψεις για τον σχεδιασμό ενός σχολείου: New School Chyne-Prague/Check Republic. Στο Κ. Τσουκαλά, Δ. Γερμανός, Α. Γκλούμπου, Γ. Κατσαβουνίδου, Π. Παντελιάδου & Π. Τόμπρου (Επιμ.) *Παιδική χωρική αφηγηματικότητα. Πόλη, παιχνίδι, εκπαίδευση*. Επίκεντρο. 115-128.
<https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/childspace/article/view/1396>
- Cresswell J. (2016). *Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Ίων.
- Δημητρίου, Α. (2009). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Περιβάλλον, Αειφορία. Θεωρητικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις*. Επίκεντρο.
- Δημητρίου, Α. & Μπεσίκια Σ.Θ. (2023). Διερευνώντας τις απόψεις εκπαιδευτικών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας για τη σχολική αυλή και τη συμβολή της στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των παιδιών. Η περίπτωση εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε αστικό κέντρο. Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Προπτυχιακών Φοιτητριών/τών, Επιμ. Ε. Θεοδωροπούλου & Α. Τσιμπιδάκη. Πανεπιστήμιο Αττικής.
- DeBord K., Hestenes L., Moore R.C., Cosco N.G. & McGinnis J.R. (2005). *Preschool Outdoor Environment Measurement Scale*. Kaplan Early Learning.
- DfES (2006). *Schools for the future: designing school grounds*. TSO (The Stationery Office).
- DfES (1999). *The outdoor classroom: educational use, landscape design and management of school grounds*. 2nd ed.
- Dunne, R. (2020). *The Harmony Project*. A teacher's guide.
- Harris F. (2017). Outdoor learning spaces: The case of forest school. *Area*. 10.1111/area.12360
- Κατσαβουνίδου Γ. (2023). *Παιδί, πόλη και σχεδιασμός. Το Spielraum*. Κριτική.
- Κατσώτα Δ. & Buerger S. (2020). Grounds of play. Στο Κ. Τσουκαλά, Δ. Γερμανός, Α. Γκλούμπου, Γ. Κατσαβουνίδου, Π. Παντελιάδου & Π. Τόμπρου (Επιμ.) *Παιδική χωρική αφηγηματικότητα. Πόλη, παιχνίδι, εκπαίδευση*. Επίκεντρο. 383-398
<https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/childspace/article/view/1394>

- Kwon C. (2022). Architectural typologies of school outdoor spaces by cases study of the school design guidelines. *International Journal of Sustainable Building Technology and Urban Development*, 231-240. <https://doi.org/10.22712/susb.20220019>
- Lester S. & Maudsley M. (2007). *Play, Naturally*. Play England. National Children's Bureau.
- Moser T. & Martinsen T. (2010). The outdoor environment in Norwegian kindergarten as pedagogical space for toddlers' play, play and development. *European Early Childhood Research Journal*, 18:457-471.
- Μπότσογλου Κ. (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Gutenberg.
- Newby P. (2019). *Μέθοδοι έρευνας στην εκπαίδευση*. Πεδίο.
- Norðdahl, K., & Jóhannesson, I. A. (2014). 'Let's go outside': Icelandic teachers' views of using the outdoors. *Education* 3-13, 44(4), 391-406. <https://doi.org/10.1080/03004279.2014.961946>
- Οργανισμός Σχολικών Κτιρίων ΑΕ (ΟΣΚ) (2008). Οδηγός μελετών για διδακτήρια όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης. Αθήνα.
- Ρέντζου Κ. & Σακελλαρίου Μ. (2014). *Ο χώρος ως παιδαγωγικό πεδίο σε προσχολικά περιβάλλοντα μάθησης*. Πεδίο.
- Σακελλαρίου Μ. & Γκέσιου Γ. (2015). Η διεύρυνση της μάθησης στους υπαίθριους σχολικούς χώρους. Οι εξωτερικοί χώροι των νηπιαγωγείων ως παιδαγωγικά εργαλεία για το παιχνίδι, την ανάπτυξη και τη μάθηση των παιδιών. Στο Ε. Γουργιώτου και Κ.Α. Ουγγρίνης (επιμ.). *Αρχιτεκτονικές και εκπαιδευτικές παρεμβάσεις για τη δημιουργία τόπων μάθησης στο νηπιαγωγείο*. 227-254. Δίσιγμα.
- Siswoyo, A. A., Setyawan, A., Citrawati, T., Bendriyanti, R. P., & Dewi, C. (2020). Management of Outdoor Learning Models for Environmental Education Courses. *Universal Journal of Educational Research*, 8(11), 5036-5043. https://www.academia.edu/95352867/Management_of_Outdoor_Learning_Models_for_Environmental_Education_Courses
- Σουλάνη Ε. & Μπότσογλου Κ. (2015). Η εξέλιξη του σχολικού χώρου στην Ελλάδα τον 19^ο, 20^ο και 21^ο αιώνα. Στο Στο Ε. Γουργιώτου και Κ.Α. Ουγγρίνης (επιμ.). *Αρχιτεκτονικές και εκπαιδευτικές παρεμβάσεις για τη δημιουργία τόπων μάθησης στο νηπιαγωγείο*. 1-28. Δίσιγμα.
- Stadler- Altmann, U. (2021). Indoors and outdoors: Schoolyards as learning and playing opportunities. *Journal of Physical Education and Sport*, 21(1), pp 553 – 559. <http://dx.doi.org/10.7752/jpes.2021.s1062>
- Stephenson A. (2009). Horses in the sandpit: photography, prolonged involvement and 'stepping back' as strategies for listening to children's voices. *Early Child Development and Care*. 179 (2):131-141.
- Τσακίρης, Ι., Δημητρίου, Α. & Πολεμικός, Ν. (2009). Η σχολική αυλή ως χώρος μάθησης. Καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης του περιβάλλοντος χώρου των δημόσιων Δημοτικών Σχολείων της πόλης της Ρόδου. Στο Μ. Καΐλα, Α. Κατσίκης, Π. Φώκιαλη, Α. Ζαχαρίου, (Επιμ.), *Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη: νέα δεδομένα και προσανατολισμοί*. 687-722. Ατραπός.
- Τσεβρένη Ι. (2019). Εκπαιδεύοντας τους Θεορώ των πόλεων: μία εμπειρία βιωματικής προσέγγισης της μη ανθρώπινης φύσης στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για την Αειφορία*, τ. 1, 14-24. <http://dx.doi.org/10.12681/ees.16963>
- Wilson, R. A. (1992). The importance of environmental education at the early childhood level. *International Journal of Environmental Education and Information*, 12, 15-24.